

Олена ГОЛОВКО

РІЗНОВИДИ ІНДИКАТОРІВ ТА ВИДІВ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ

Визначено важливість узагальнення різних індикаторів діяльності суб'єкта господарювання щодо проведення аналізу стану його функціонування. Узагальнено індикатори фінансової стабільності банків, розглянуто ключові ознаки у визначенні різновидів.

Дієвість управління та сталість розвитку будь-якого суб'єкта господарювання здебільшого визначається проведенням попереднього аналізу щодо розгляду його стану. Попередній аналіз застосовують для розкриття проблематики досліджуваного процесу або явища, він є тією складовою управління, за допомогою якої можливе управління розвитку небажаних подій. Тож аналіз – це інструмент спрямування розвитку об'єкта або процесу у напрямку досягнення поставлених цілей. Він базується на узагальненні сукупності різноманітних індикаторів, які розкривають діяльність досліджуваного об'єкта або процесу. При цьому різновид таких індикаторів є специфічним як з позиції конкретного суб'єкта або процесу, що досліджується, так і з точки зору окремих аспектів висвітлення [1, 2]. Враховуючи те, що сьогодні особливого значення набувають питання стабільного розвитку банків, звернемо увагу у своєму дослідженні саме на узагальнення індикаторів фінансової стабільності банків, що у підсумку і визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Загалом функціонування та розвиток банків знаходяться під постійним наглядом з боку регулятора, яким в Україні є Національний банк України (НБУ). Така робота здійснюється у межах контролю

за дотриманням низки нормативів та показників, що визначаються відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні та відповідно до загальної практичної методології розрахунку індикаторів (показників) фінансової стабільності для депозитних установ [3, 4]. Втім варто зауважити, що загальна практична методологія розрахунку індикаторів фінансової стабільності для депозитних установ з'явилася відносно недавно, чому передували численні дослідження таких науковців: С. Циганова, Р. Михайлюк, Л. Петриченко, Т. Процик, С. Дробишевського, В. Eichengreen, А. Rose, G. Kaminsky, С. Reinhart, J. Sachs, А. Tornell, А. Velasco, D. Hardy, С. Pazarbasioglu, Н. Edison, В. Gonzalez-Hermosillo, R. Billings. При цьому, вони ставили за мету дослідження впливів різних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування банків з точки зору їх стабільного розвитку. Тож питання побудови класифікаційного узагальнення таких чинників майже не вирішувалися. Тому мета даної роботи – визначення різновидів індикаторів фінансової стабільності банків та узагальнення їх за ключовими ознаками.

Вважаємо за доцільне визначити суть поняття “фінансова стабільність банку”, а

також узагальнити напрацювання авторів з цієї тематики.

Так, В. Eichengreen та А. Rose в якості індикаторів фінансової стабільності розвитку банків визначають впливи структури балансів банків на стабільність їх розвитку щодо протидії негативним явищам у фінансовій сфері. При цьому головна увага, на думку вчених, має приділятися структурі наданих кредитів та умовам їх повернення за можливої різкої девальвації національної валюти [5].

Поряд із цим динаміку обсягів наданих кредитів, залучених депозитів, реальну ставку процента за депозитами та відношення ставки процента за кредитами до відповідного показника за депозитами розглядають у своєму дослідженні в якості індикаторів фінансової стабільності функціонування банків G. Kaminsky та С. Reinhart [6]. Саме зазначені індикатори, на думку цих науковців, є ключовими для визначення фінансової стабільності банків.

J. Sachs, A. Tornell та А. Velasco розглядають ймовірність настання прискореної динаміки відношення наданих кредитів до обсягів внутрішнього валового продукту (ВВП), що є свідченням, як зазначають автори дослідження, потенційної загрози для збільшення обсягів проблемних кредитів [7].

Відношення наданих кредитів до ВВП, як один з індикаторів фінансової стабільності розвитку банків, розглядають й D. Hardy та С. Pazarbasioglu [8]. Приблизно такої ж думки щодо обґрунтування індикаторів фінансової стабільності розвитку банків дотримується й Н. Edison, який наголошує на важливості узагальнення у цьому контексті відношення кредитів до ВВП, динаміки ставки за депозитами та обсягів залучених депозитів [9].

Водночас, В. Gonzalez-Hermosillo, С. Pazarbasioglu, R. Billings, розглядаючи індикатори фінансової стабільності функ-

ціонування та розвитку банків, виокремлюють процентні ставки за міжбанківськими кредитами та відношення обсягів депозитів до грошової маси [10]. Однак прийняти однозначно будь-яку сторону досить важко, оскільки науковці досліджували певні умови функціонування банків, які зазвичай були різними. Також у межах окремих досліджень вивчалися й різні сукупності функціонування та розвитку банків.

Проте помітні перетини ключових індикаторів фінансової стабільності розвитку банків, які стосуються основних показників банківської діяльності, а саме обсягів наданих кредитів і залучених депозитів, та динаміки різноманітних ставок процента. Водночас, такі показники визначення банківської діяльності подаються як у абсолютному значенні (обсяги кредитів, обсяги депозитів, ставки процента), так і у відносному, тобто, агрегованому вигляді (відношення процентів за кредитами до процентів за депозитами, відношення кредитів до ВВП тощо). При цьому можна говорити про переважання простих та поширених показників фінансової стабільності банків у дослідженнях науковців. Це пов'язано зі значенням таких показників щодо узагальнення фінансової стабільності не лише банків, а й фінансового сектора, економіки загалом. Наприклад, у дослідженні за керівництвом С. М. Дробишевського, зазначається, що фінансовим кризам передують надмірне зростання наданих кредитів, тож відношення кредитів до ВВП є одним із важливих індикаторів фінансової стабільності [11].

Разом з цим підсумком досліджень фахівців та практиків з банківської справи щодо питань визначення індикаторів фінансової стабільності банків є узагальнення Міжнародного валютного фонду щодо складання та використання таких індексів [12]. Загалом сутність такої системи показників зводиться до узагальнення дванад-

цяти базових та чотирнадцяти допоміжних індикаторів. Їх визначають на базі капіталу банку, на базі активів, за доходами та видатками, а також за процентними ставками. Якщо ж порівняти дослідження фахівців та узагальнення Міжнародного валютного фонду, то можна побачити й певні відмінності у зазначених групах індикаторів фінансової стабільності банків. Насамперед, вони стосуються розрахункових показників банківської діяльності, пов'язаних із визначенням значень регулятивного капіталу. Це обумовлено тим, що не всі індикатори можуть бути розраховані внаслідок недоступності широкої банківської статистики для загалу. Звісно, рекомендації Міжнародного валютного фонду, які стосуються безпосередньо депозитних установ, є більш повними та охоплюють практично всі напрямки банківської діяльності.

Вважаємо за доцільне проаналізувати думки вітчизняних дослідників стосовно цього питання.

Так, Л. Ю. Петриченко в якості індикаторів фінансової стабільності банків перелічує майже всі, про які згадано вище. За її визначенням, система показників фінансово стабільного банку повинна охоплювати двадцять два фінансових коефіцієнта, зокрема прибутковості, адекватності капіталу, поточної та загальної ліквідності, структури активів, зобов'язань та капіталу, відношення обсягу кредитів до зобов'язань [13].

С. А. Циганов говорить про необхідність розгляду, насамперед, показників платоспроможності та ліквідності щодо визначення функціонування банків [14].

Натомість Т. В. Процик визначає індикатор стабільності грошово-кредитної системи (до якої належать і банки) у вигляді індексу, складовими якого є: рівень капіталізації банків, значення облікової ставки, банківської ліквідності та темпів їх зміни [15]. Тож, як бачимо, використовуються як

абсолютні, так і агреговані показники, що розкривають суть банківської діяльності.

Р. В. Михайлюк також визначає систему індикаторів стабільності банку за допомогою рівня капіталізації, рівнів платоспроможності та ліквідності банку, додаючи також важливість розгляду якості активів та зобов'язань, рівня прибутковості, якості управління капіталом і рівня чутливості банку до ризиків та якості управління ними [16]. Отже, розгляд індикаторів фінансової стабільності банків корисно водночас із визначенням різновидів стабільності банку.

Наведене вище дослідження індикаторів фінансової стабільності розвитку банків дає змогу узагальнити їх множинність на основі визначення ключових ознак (рис. 1).

Насамперед, вкажемо на розмежування ознак індикаторів фінансової стабільності розвитку банків за сферою їх оцінки, до яких віднесено внутрішні, зовнішні та змішані показники. Тобто це індикатори, які визначають зміни у фінансовій стабільності банків за умови дії зовнішніх та внутрішніх впливів, або їх узагальненої дії. Отже, до зовнішніх індикаторів фінансової стабільності належать: динаміка співвідношення курсу національної валюти до інших валют, що визначатиме валютну стабільність; ставка процента на зовнішніх ринках; динаміка зовнішніх запозичень тощо. До так званих внутрішніх індикаторів належать різноманітні показники банківської діяльності, а до змішаних – зважені показники банківської діяльності відносно макроекономічних показників розвитку країни, наприклад, відношення обсягів кредитів або депозитів до ВВП тощо. За рівнем визначення, як і за базою оцінки, індикатори фінансової стабільності розподілено відповідно до рекомендацій Міжнародного валютного фонду. Поруч із цим, за ступенем узагальнення індикатори фінансової стабільності розподілені відповідно до системи показників

банківської діяльності, яка рекомендована Міжнародним валютним фондом, та згідно з нормативними вимогами з боку національного регулятора. Тож ґрунтовність поданого визначається, передусім, існуючою логікою визначення різних індикаторів фінансової стабільності банків.

Не менш важливим є й узагальнення зазначеної стабільності, яке, на нашу думку, доцільно розглянути стосовно зміни відповідних індикаторів банківської діяльності у часі. Відповідно до цього множинність можливих станів стабільності банку може визначатися:

- стабільним розвитком, що узагальнюється загальним зростанням обраного показника банківської діяльності в розрізі окремого напрямку такої діяльності;
- стабільним здійсненням основних функцій, покладених на процес або об'єкт, що розглядаються (стабільне функціону-

вання банку та здійснення ним банківської діяльності), наприклад, незмінністю досліджуваного показника у часі;

– негативно стабільним функціонуванням у допустимих межах, або на граничній межі дозволених основних функцій, покладених на процес або об'єкт, що розглядаються. Зокрема, прикладом останнього може бути функціонування банку під час дії жорстких обмежуючих правил здійснення основної діяльності (тобто в умовах тимчасової заборони із дострокового повернення депозитів).

Разом з цим різновиди стабільності банку можна узагальнити в розрізі окремих напрямків банківської діяльності за різними показниками. Тож можна говорити про фінансову стабільність розвитку банку за окремим напрямком банківської діяльності та про загальну фінансову стабільність розвитку банку, яка визначається як підсумок

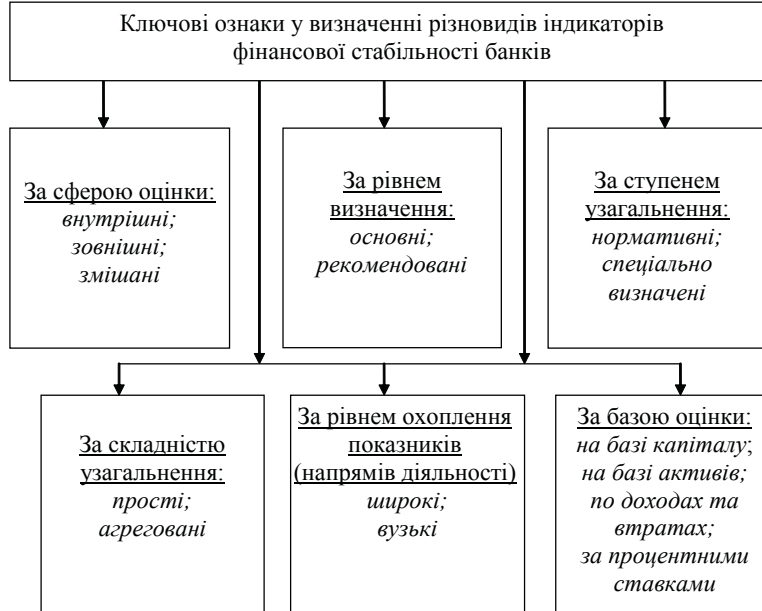

Рис. 1. Множина різновидів індикаторів фінансової стабільності банків за їх ключовими ознаками

* Складено автором

розвитку банку за інтегральним показником банківської діяльності.

Відповідно до того, що інтервал часу, на якому досліджується обраний індикатор стабільності банків, може бути різним, варто вказати на так звану фінансову стабільність розвитку банків у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах.

Якщо ж розглянути безперервність стабільно позитивного розвитку банків на основі можливої варіації абсолютних значень досліджуваного показника та їх темпів зміни, що розкриває відповідну стабільність, то можна виокремити:

- помірну фінансову стабільність розвитку банків, яка визначається припустимим зменшенням абсолютних значень досліджуваного показника та темпів їх зміни на аналізованому інтервалі часу при загальній тенденції зростання такого показника;
- постійну фінансову стабільність розвитку банків, яка визначається лише змен-

шенням темпів зміни абсолютних значень досліджуваного показника на аналізованому інтервалі часу при загальній тенденції зростання абсолютних значень такого показника;

- прискорену фінансову стабільність розвитку банків, яка визначається загальним зростанням абсолютних значень досліджуваного показника та темпів їх зміни на аналізованому інтервалі часу.

Різновиди фінансової стабільності розвитку банків можна подати відповідно до рис. 2 на основі розглянутих вище міркувань та зроблених узагальнень.

Таким чином, в роботі зроблено спробу навести всебічне визначення індикаторів фінансової стабільності розвитку банків на основі розкриття досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, встановлених рекомендацій Міжнародного валютного фонду щодо узагальнення фінансової стабільності депозитних корпорацій та основних положень відповідного нагляду з боку НБУ. Це дало змогу

Рис. 2. Основні різновиди фінансової стабільності розвитку банків*

* Складено автором

визначити розбіжності в існуючих визначеннях індикаторів фінансової стабільності й узагальнити множинність розглянутих індикаторів за такими ключовими ознаками як: сфера оцінки індикатора, рівень його значення, ступінь та складність узагальнення, рівень охоплення напрямків банківської діяльності. Разом з цим на основі динаміки досліджуваного показника банківської діяльності у часі, як засобу узагальнення поняття фінансової стабільності розвитку, визначено різновиди такої стабільності. Подальший напрямок дослідження вбачається у побудові загальної класифікаційної схеми щодо обрання підходів та методів досягнення фінансової стабільності банку з урахуванням множинності відповідних різновидів індикаторів.

Література

1. Азаренкова Г. М. *Фінансові потоки в системі економічних відносин*. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 328 с.
2. Барановський О. І. *Стійкість банківської системи України//Фінанси України.–2007.–№9.– С. 75–87.*
3. *Загальна практична методологія розрахунку індикаторів фінансової стабільності для депозитних установ*. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
4. *Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні*. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
5. Eichengreen B., Rose A. *Staying afloat when the wind shifts: External factors and emerging-market banking crises // NBER Working paper*. – 1998. – № 6370. – Режим доступу: www.nber.org.
6. Kaminsky G., Reinhart C. *The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems // American Economic Review*. – 1999. – Vol. 89 (June). – P. 473–500.
7. Sachs J., Tornell A., Velasco A. *Financial Crises in Emerging Markets: The Lessons from 1995 // NBER Working Paper*. – 1996. – № 5576. – Режим доступу: www.nber.org.
8. Hardy D., Pazarbasioglu C. *Leading indicators of banking crises: Was Asia different? // IMF Working paper*. – 1998. – № 98/91. – Режим доступу: www.imf.org.
9. Edison H. *Do indicators of financial crises work? An evaluation of an early warning system. Board of Governors of the Federal Reserve. – System International Finance Discussion Paper*. – 2000. – № 675. – Режим доступу: www.frb.org.
10. Gonzalez-Hermosillo B., Pazarbasioglu C., Billings R. *Determinants of banking system fragility: A case study of Mexico // IMF Staff Papers*. – 1997. – № 44. – P. 295–314.
11. *Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности / Рук. авт. коллектива С. М. Дробышевский*. – М.: ИЭПП, 2006. – 305 с.
12. *Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению*. – Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный валютный фонд, 2007. – 326 с.
13. Петриченко Л. Ю. *Забезпечення фінансової стабільності комерційних банків України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит"*. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 18 с.
14. Циганов С. А. *Еволюція національних банківських систем в умовах інтернаціоналізації світового господарства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н.: спец. 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини"*. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАНУ, 2006. – 39 с.
15. Процик Т. В. *Грошово-кредитні засоби регулювання національної економіки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит"*. – Суми: УАБС НБУ, 2008. – 24 с.
16. Михайлюк Р. В. *Основні критерії оцінювання фінансової стійкості комерційного банку// Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць*. – Т. 17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 224–232.